

## THE ESTABLISHMENT OF THE CURRENT CONSTITUTION AND THE DEPUTIES OF THE SEVENTH GRAND NATIONAL ASSEMBLY FROM THE STARA ZAGORA REGION – PART II

**Abstract:** Published in the State Gazette №56 of 13.07.1991. the Constitution, which is still the most modern and democratic in our constitutional history today, is a legal product and a commemorative sign of time, of the political age and of will. Its main pride is the fact that she was born in the specially created for her seventh Grand National Assembly, whose aim was to develop and adopt a new constitution, whose legal norms to mark the transition from totalitarian to democratic development of our country. It was born and was accepted in the historical for our country moment of unknown expression of the will and spirit of the Bulgarian people, in the moment of unforgettable, but long ago remained in the past freely advertised political biases and views.

---

### Author information:

**Rumen Vasilev**  
Senior Assistent PhD  
Trakia university – Stara Zagora  
✉ rumvas2003@yahoo.com  
🌐 Bulgaria

**Keywords:**  
Political Situation in Bulgaria, National Round Table, Elections for the Grand National Assembly, Deputies from the Stara Zagora Region

### Политическата ситуация в България като рефлексия от случващите се в международен и вътрешен план събития

**П**о същото време България бе тясно свързана с политическата и икономическата система на СССР и у нас осезателно се почувства силното влияние на „перестройката“.

Изброените глобални по своята същност събития повлияха в огромна степен върху събуждащата се в страната ни демокрация. В настоящата студия те са отразени и заради отдалечаващото се от тяхното реализиране време, и заради необходимостта студентите да се запознаят с тях. Политическите събития в изброените страни са представени като събития повлияли върху политическата конюнктура и политическата среда у нас. Те се приемат от автора, като предхождащи примери за надигащата се у нас демократична вълна, чиято цел бе да се смени комунистическия режим.

В периода на разграждане на комунистическата система в страната ни бе необходима активна работа на възстановените и новопоявилите се политически партии и движения в афиширане на исканията си за реализиране на условия за нормални разговори и консултации с управляващата партия, за смяна на съществуващия комунистически политически модел. Международната среда и случващото се в международното политическо пространство бе в полза на демократичните процеси в страната ни. За изброените по-горе събития и особено за влиянието на т.н. „перестройка“ бившият президент Желю Желев пише: „ ... историческата роля и значение на Горбачовата перестройка не е в илюзията, че е възможно комунизмът да се

демократизира, а в средството, чрез което той се опита да го направи – гласността, публичността, свободата на словото.

Гласността подобно на киселина разяде политическите, идеологическите и моралните устои на комунизма и по такъв начин отвори пътя на нежните революции в Централна и Югоизточна Европа.

Не случайно исторически съветската перестройка предшества нежните революции.

Никой от нас не е имал илюзии за ограничените възможности на съветската перестройка, никой не е вярвал, че по такъв начин съветската система може да бъде превърната от тоталитарна в демократична. И ако ние нарекохме основаната на 3 ноември 1988 г. неформална структура Клуб за подкрепа на гласността и преустройството в България, това беше по чисто тактически съображения – да я предпазим от ударите на репресивната система.

Затова пък веднага след падането на Живков от власт името на клуба бе сменено. От Клуб за подкрепа на гласността и преустройството в България стана Клуб за демокрация и малко по-късно, когато клубовете се нароиха както в столицата, така и в провинцията – Федерация на клубовете за демокрация“.

В малка България полъхът на съветската „перестройка“ се почувства осезаемо, защото повлия върху икономическия и политическия модел действащ у нас и по особен начин върху свободата на словото. До този момент работата на политическото ни ръководство и на националното ни правителство бе тотално доминирана от държавната планова икономика поради липсата на свободни стопански субекти. Политиката на БКП бе толкова дълбоко обвързана и повлияна от политическата и икономическата ситуация в СССР, че бе невъзможно да се мисли за пълна икономическа и политическа самостоятелност на страната ни. От днешна гледна точка действията на БКП бяха дълбоко идеологизирани и твърдолинейни и с негативните си последици влияеха не само върху зараждащото се гражданско общество, върху партийната маса, но и върху цялостния социалноикономически облик на страната ни.

Преди да се насочим към коментара за промените в страната ни, както и за ролята на старозагорските депутати от Великото народно събрание, които не само участваха в осъществяване на промените, но и в работата по изработването на действащата днес Конституция и нейното подписване, ще отбележим една от основните сред множеството политически грешки, която според мен е непоправима и дълбоко антихуманна, и която се превърна в непреодолимо политическо препятствие за ръководството на тогавашната политическа партия.

Става дума за заповед от 10.12.1984 г. на министъра на вътрешните работи Димитър Стоянов, с която се нарежда на ОУ на МВР и на първите секретари на ОК на БКП да подготвят преименуването на „... български граждани от турски произход във всички окръзи, където има такова население“. Началото на кампанията по силата на тази заповед започва в края на декември 1984 г. и завършва през февруари 1985 г. Освен имената на българските турци според заповедта се забраняваше носенето на традиционното облекло, спазването на ислямските ритуали, отбелязването на мюсюлманските празници, както и правото на тези български граждани да говорят своя майчин език.

Този античовешки, асимилационен политически акт рефлектира с цялата своя негативност върху съществуващата социалнополитическа среда в най-малко двустранен аспект. От една страна потърпевшите се организираха в демонстрации, бунтове и терористични актове, което във вътрешен план дестабилизира страната и националната сигурност, а в международен контекст страната ни бе подложена на справедливи и остри международни критики заради нарушаването на човешките права. В национален аспект пристъпването към подобно решение,

наречено Възродителен процес коренно промени политическата среда, а политическата и социалната реакция бе, че се сформираха граждански сдружения, които реагираха остро срещу действията на БКП и правителството по отношение на този процес. Противопоставяйки се на тези антихуманни действия на много места се стигна до сблъсъци между властта и протестиращите и дори до жертви.

Най-масовите протести бяха организираха в градовете: Бенковски, Кърджали, Джебел, Момчилград и Крумовград, като навсякъде хората бяха разпръснати с въоръжена сила, а в с. Ябланово (Сливенска област) местните жители блокираха пътищата към селото, което бе превзето с танкове. Сблъсъци имаше в Търговищка област, Шуменска област и в Разградска област (тогава окръзи). По неофициални данни загиналите са 8, а ранените повече от 100 души, а хиляди бяха изпратени в лагери и затвори, бяха интернирани цели семейства. В този период страната ни беше под ръководството на комунистическата партия и пропаганда, която вече бе приела чрез Народното събрание нов закон за задграничните паспорти, който, считано от 01.09. 1989 г., либерализираше пътуването на български граждани зад граница. В исторически и политически аспект в този момент нямаше възможности за реално съществуваща опозиция и за истински развито дисидентско движение, но като контрапункт на това решение на партийното ръководство се сформира Клуб за подкрепа на гласността и преустройството, който внесе в Народното събрание декларация против гоненията и репресиите на българските турци.

Първият масов митинг срещу погазването на човешките права на българските турци бе организиран на 20.05.1989 г. в с. Пристое (Шуменска област), като до края на м. май протестът прерастна в национален и обхвана още градовете: Каолиново, Шумен, Търговище, Омуртаг, Разград, Дулово, Исперих, Добрич, а в последствие се прехвърли и в Джебел, Кърджали, Хасково и Сливен.

Хиляди хора излизаха по улиците, настоявайки за връщане на отнетите им човешки и културни права и поискаха за освобождаване на арестуваните. На места демонстрациите прерастнаха в безредици, при които органите на реда използваха сълзотворни гранати, палки, гумени и бойни куршуми, противопожарни коли, танкове и бронирани машини.

При тези сблъсъци загинаха граждани в Каолиново, Тодор Икономово и Езерче, а мнозина бяха ранени. Бруталните действия на властта бяха съпроводени с бързо експулсиране от страната на стотици български граждани от турски произход, активисти на възпротивилото се на тези брутални действия гражданство. В безсилието си и в невъзможността да разреши проблема, който само създаде, на 29.05.1989 г. ръководството на комунистическата партия чрез Тодор Живков се обърна по телевизията и радиото с послание към Република Турция да отвори границата си за всички български граждани, които желаят „... да останат и живеят там“, което на 03.06. 1989 г. тя стори, при това без юридическо правно основание т.е. без налична двустранна спогодба. Българските власти, цялата администрация започнаха ускорено да издават задгранични паспорти на българските турци, няколко месеца преди предвидената в новопретия закон дата - 01.09. 1989 г.

В настоящата студия неизбежно ще стане дума за основния закон - действащата тогава Конституция, защото предвид международното положение и вътрешното напрежение породено от действията на комунистическата партия, нейната сила и нейните текстове следваше да бъдат преосмисляни, преодолявани и пренаписани във времето на демократичните промени, настъпващи в страната ни.

През този период в страната ни действаше Конституцията на Народна република България, или т.н. Живковска конституция, която е приета от Петото Народно събрание на 18.05.1971 г. и е обнародвана в ДВ бр. 39 от 18.05.1971 г. Отмяната ѝ е финализирана с

обнародването на новата, действаща и досега Конституция на Република България в ДВ, бр. 56., 13.07.1991 г. През 1971 г. Народното събрание одобри проекта на новата Конституция, решавайки тя да бъде приета чрез референдум. За целта се прие специален Закон за произвеждане на референдум за приемане на нова Конституция на Народна република България, който се насрочва за 16.05.1971 г. Според „Съобщение на Централната комисия за приемане на нова Конституция на Народна република България“ общият брой гласоподаватели е 6 174 635, от които в гласуването са участвали 6 156 228 или 99,70% при законова норма за валидност на референдума от обикновено мнозинство, т. е. повече от половината, като броят на действителните бюлетини е 6 150 695 при недействителни 4 607. „За“ новата Конституция са гласували 6 135 218, или 99, 66% от гласувалите, а „против“ 15 477, или 0,25%. Тази Конституция е първият основен закон в историята на България, който има Преамбюл (отменен с обнародване в ДВ, бр. 29 от 10.04.1990 г.), в който се откроява моделът на социалистическата държава, чиято цел е да спомогне за прерастването на социалистическото общество в комунистическо, подчертавайки връзките на Народна Република България със СССР и комунистическите държави. Идеологизирана в своята същност, тя определя като водещ социално-икономически модел този на комунистическата идеология, свързан с държавната регулация и държавно влияние във всяка сфера от живота на обществото.

В комунистически стил игнорирайки съществуващите демократични правни модели, тя афишира силата и мощта на еднопартийната комунистическа власт и още в чл. 1, ал. 1 валидира следния текст: „Народна република България е социалистическа държава на трудещите се от града и селото начело с работническата класа“, а ал. 2 гласи: „Ръководна сила в обществото и държавата е Българската комунистическа партия“.

При такъв основен закон, при такава правна рамка, при такава международна обстановка в страната ни се случиха онези процеси и политически събития, които дадоха началния тласък на демократичните политически промени, довели до падането на БКП от власт, до първите демократични избори и до избор на Великото народно събрание.

Окрилени от действията на опозиционните сили в международен аспект в този период от време опозиционните сили в страната ни набираха сила.

В този смисъл без претенции за изчерпателна последователност в нашето политическо пространство опозицията се представляваше от възстановени и новосформирани политически партии и формации, които бяха приблизително следните: „Демократична лига за защита правата на човека“, която според Петко Симеонов се създаде „... на 28 декември 1987 година в село Комарево, Врачанско, се основава Демократична лига за защита правата на човека. Основатели са Али Орманлиев, Мустафа Юмер и един учител от Абланово. В устава има изричен текст - член може да бъде само турчин. В следващите седмици в лигата членуват 880 души. По сведения от самата Лига - те се учредяват на 13 ноември 1988 година, така е записано в оригинала на тяхната програма, която се разпространява днес (2008). От къде идва противоречието е въпрос на проверки и анализ. Но е безспорен факт - процесите на самоорганизация на българските турци за противопоставяне на възродителния процес, започват още през пролетта на 1985 година.“, Зелената партия - основана на 28.12.1989 г., Демократическата партия – възстановена на 19.12.1989 г., Общонароден комитет за защита на националните интереси – създаден на 07.01.1990 г., Радикалноремократическата партия – възстановена на 14.11.1989 г., Федерация на независимите студентски дружества – създадена на 14.11.1989 г., Независимата конфедерация на труда „Подкрепа“ – създадена на 08.02.1989 г., Движение „Гражданска инициатива“ – създадено на 19.04.1990 г., БЗНС „Никола Петков“ – възстановен през 1989 г., „Независимо дружество за защита правата на човека“ - създадено на

16.01.1988 г. от 16 български дисиденти бивши политически затворници начело с Цеко Минев, Комитет за национално помирение – създаден на 07.12.1989 г., „Независимо сдружение „Екогласност“ – създадено на 11.04.1989 г., „Клуб за подкрепа на гласността и преустройството“ – създаден на 03.11.1988 г., „Българската социалдемократическа партия“ – възстановена на 26.11.1989 г., „Комитет за защита на религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности“ – основан на 19.10.1988 г., „Обединен демократичен център“ – основан през февруари 1990 г., „Комитет 273“ - наименован на чл. 273 от Раздел „Престъпления против реда на управлението“ от Наказателен кодекс на Народна република България, според който: „Който съзнателно разгласи неверни твърдения, които са от естество да създадат недоверие към властта или нейните мероприятия или да внесат смут в обществото, или извърши друго деяние, за което знае, че може да доведе до такива последици, се наказва с лишаване от свобода до две години или с поправителен труд, като съдът може да постанови и задължително заселване.“ Текстът на член 273 е приет през 1968, допълван е през 1982 и 1985, отменен е на 17 ноември 1989, но по неговия смисъл са осъждани хора, изпращали протестни писма, разпространявали лозунги, листовки, дисидентска и забранена литература, Съюз на репресираните след 1945 г. – създаден като съосновател на Съюза на демократичните сили през септември 1989 г. в Пловдив с председател Димитър Баталов и Съюз на демократичните сили – основан на 07.12.1989 г. от организациите „Клуб за подкрепа на гласността и преустройството“, „Независимо сдружение „Екогласност“, Конфедерация на труда „Подкрепа“, „Независимо дружество за защита правата на човека“, „Комитет за защита на религиозните права, свободата на съвестта и духовните ценности“, „Клуб на незаконно репресираните след 1945 г.“, „Независимо студентско дружество“, „Движение „Гражданска инициатива“, БРСДП (о), БЗНС „Никола Петков“.

Съюзът на демократичните сили се ръководеше от Координационен съвет, за чийто пръв председател бе избран Желю Желев, за секретар на съвета е избран Петър Берон, а за говорители бяха избрани Румен Воденичаров и Георги Спасов. По-късно към този съюз се присъединиха още Радикалдемократическата партия, Зелената партия, Демократическата партия, Нова социалдемократическа партия, Обединен демократичен център и Демократичния фронт. Изброените новосформирани и възстановени политически партии, организации и сдружения търсеха път в идеята си да се обединят в единна опозиция, в единен демократичен фронт, чрез който да се опълчат на официалната власт.

Политическият живот в страната ни вреше и кипеше от ежедневни политически искания за митинги, искания за оставки на политическите фигури на властващите, афиширане на готовност за стачни действия, за организиране на живи вериги, за граждански неподчинения срущу актове на официалната власт, за прочитане на декларации осъждащи режима на Живков, събираха се подписки срещу всякакви властови решения, обявяваха се цафетни гладни стачки срещу нарушаването на човешките права, четяха се искания за валидиране на опозиционната дейност, както и за предоставяне на опозиционните структури на сграден фонд и нормални условия за развитие на тяхната дейност.

Опозицията в този период беше изключително активна, макар да признаваше, че не е в състояние да сваля властта на БКП. За този период на криза за официалната власт и цялото общество, на приповдигнато демократично настроение и набиране на сили от страна на новосформираната опозиция Желев пише: „Никой от нас не допускаше, че Живков ще падне след три месеца“. В действията си на защита на позициите си след т.н. Възродителен процес властта предприе арести, съкратени съдебни процеси и затвор за редица опозиционни лидери, които действия продължаваха и след възстановяването на старите и сформирането на новите

политически субекти. Интензитетът на политическия живот в страната ни е основно заради непрестанните действия на опозицията, която търси своето място в обществото. В редиците на БКП също е много напрегнато. В нея се заражда реформаторско крило, което активно подкрепя действията на М. Горбачов и иска да ги приложи в редиците на партията, като в същото време верните на Живков съидейници яростно се противопоставят. В крайна сметка на 10.11.1989 г. се проведе пленум на ЦК на БКП, на който т.н. реформаторско крило надделя и Тодор Живков бе освободен от най-високата длъжност генерален секретар на партията, която той заема в продължение над 30 години. Някои определят падането на Живков като преврат в самата БКП, други като нормален политически ход, а трети като изпреварващ събитията политически ход реализиран от т.н. реформатори в БКП, но нека оставим оценките на историците и политическите анализатори. В случая е важно, че пред страната ни се отвори пътят на плурализма, на възможността за реализиране на многопартийната система и провеждането на социалните и икономическите реформи, които да наложат демократичните процеси.

### **2.1. Националната кръгла маса**

В политическото ни пространство започнаха първите разговори между властващите и опозиционерите, а целта бе да се определят нормите и правилата за работа на т.н. Национална кръгла маса, която заседава от 03.01.1990 г. до 14.05.1990 г., време, в което БКП на 03.04.1990 г. се преименува в Българска социалистическа партия (БСП).

Съставът на Националната кръгла маса е многосубектен и в заседанията ѝ участваха новосформираните съюзи и организации и възстановените стари партии. Тя е политически легитимен инструмент, често прилаган от държавите в преход, а като политическа конструкция е позната в исторически план и е използвана при политическите промени в Полша, Унгария, Чехословакия, в Германската демократична република и в България.

В крайна сметка продуктът, който дебатиращите политически партии произвеждаха, са значимите по своята стойност декларации и споразумения, тясно и непосредствено свързани с бъдещето преструктуриране на политическия и социалния модел на страната ни. Те са: Декларация за ролята и статута на Националната кръгла маса, Национално споразумение за гарантиране на мирното развитие на прехода към демократична политическа система, Споразумение по политическата система, Споразумение по основните идеи и принципи на законопроект за изменение и допълнение на Конституцията на Народна република България, Споразумение по основните идеи и принципи на законопроект за политическите партии, Споразумение по принципите и основните положения на законопроект за избиране на Велико народно събрание, Споразумение във връзка с основните положения на статута на Българската телевизия и Българското радио, Споразумение за предизборната кампания по радиото и телевизията и Споразумение по създаването на гаранции за производство на свободни избори.

На практика всички тези документи очертаха хоризонта на политическите, социалните и икономическите перспективи, на демонополизацията на икономическите субекти и бяха свързани със смяната на основните конституционни текстове. Те бяха много ясен знак за необратимостта на демократичните процеси в страната ни, особено след лятото на 1991 г., когато в СССР се извърши неуспешен опит за отстраняването на М. Горбачов от поста Президент на СССР.

На 03.01.1990 г. по време на консултациите с ръководствата на обществените организации, творческите и други съюзи по въпросите на националната кръгла маса в зала „Запад“ на Народното събрание А. Луканов заяви: „Първо. Ние считаме, че сега най-важното на разговорите около „кръглата маса“ при това разбиране е, че на сегашния етап по същество ще

се провеждат две „кръгли маси“ с една и съща тематика, с едни и същи процедурни правила, бих казал, огледално подобни основи. Що се отнася до тематиката, смятаме, че бихме могли да групираме основните въпроси на сегашния момент в четири или пет направления.

Първото направление включва въпросите на политическата система, въпросите на демократизацията на българското общество, на държавното устройство, изборите - тяхната подготовка, приемането на избирателен закон.

Второто направление обхваща въпросите на правната система, законодателната програма, която ще се осъществява до и след изборите, въпросите на съда и прокуратурата, правосъдието и правораздаването, най-общо казано.

Третата група въпроси обхваща въпросите на социално-икономическото развитие. Смятаме, че социалните и икономическите въпроси трябва да се разгледат в тясна обвързка. Тук имаме предвид да бъдат обсъдени и мерките за стабилизация на икономиката, които правителството ще внесе в Народното събрание, и възможността да се обсъдят в такъв кръг, да се подложат на критичен анализ, да се формулират препоръки по тях, а също така и въпроси на икономическата реформа, нейните принципи и отправни моменти и етапи, включително и проблемите на социалната справедливост, на социалната политика. Тук се имат предвид и въпросите, които се поставят от профсъюзните организации, свързани с трудовите права, тяхната защита, диалога със стопанските ръководства, с правителството на национално равнище и т.н.

Четвъртата група въпроси би могла да включва въпросите, свързани с духовния живот на страната, свободата на творчеството и информационния режим - свобода на словото, на печата, политиката спрямо средствата за масова информация и в средствата за масова информация, разбираана като политика на откритост, гласност и на активно участие на средствата за масова информация в създаването на действително демократичен ред в нашата страна, подкрепа на процесите на социалистическото обновяване и преустройство.

Последната група въпроси, ако условно се приеме, би могла да включва въпросите на екологията в целия спектър.

Тази тематика трябва да бъде конкретизирана, според нас, в близките два-три дни - например до 5 януари 1990 година. Бихме могли да се договорим малка работна група, която да излъчим накрая на заседанието, да подготви такава конкретизация на тематиката на разговорите около „кръглата маса“. Смятаме, че ще бъде полезно след уточняване на тематиката и на други процедурни въпроси да се даде известно време на всички участници в срещата около „кръглата маса“ за подготовка на своите платформи, становища, идеи, предположение, алтернативни подходи. Желанието е това да бъде в писмен вид, за да улеснят всички участници при запознаването с техните виждания и собствената им подготовка. По предварителна преценка за това ще бъдат необходими до 10 дни като минимум за начална подготовка. В процеса на дискусиите разработките на всеки участник биха могли да се конкретизират, задълбочават, доработват или променят. Това предполага официално срещите около „кръглата маса“ да започнат в периода между 15 и 20 януари т.г. Би могло това да стане с експозета на представители на обществените сили, които участвуват в „кръглата маса“, всички или тези, които биха желали да представят своите виждания и платформи, а също и една предварителна обща дискусия. След това пред нас има две основни алтернативи - да продължим дискусиите в този или близък до него пленарен състав, или да продължим работата в работни групи, които ще излъчим. Групите ще включват както представители на участниците, така и допълнително привлечени експерти, специалисти по общо съгласие или по покана на отделните участници. Струва ни се, че ще бъде необходимо, ако решим да създадем работни

групи, да предоставим известно време за тяхната работа в рамките на 10-15 дни като минимум. След това на основата на техните предложения и доклади да продължим пленарно обсъждане. Възможен е и следният вариант. Някои въпроси, които по обща преценка са от особено значение, да се разглеждат само на пленарни заседания, без да се предават на работни групи.

Други въпроси, които изискват по-задълбочена експертна дискусия, да се предадат на работни групи. Бих помолил за вашето мнение и съвет. Това предполага при този начин на работа следващият етап на срещата около „кръглата маса“ да бъде в първите дни на февруари. Специално внимание според нас трябва да се обърне на въпроса за връзките с обществеността, информирането на обществеността и начина, по който ще подхождаме. Убедени сме, че обществеността трябва да бъде информирана обективно, в достатъчен обем за хода на консултациите и разговорите около „кръглите маси“. В същото време смятаме, че това следва да се извършва по конструктивен начин, отразяващ конструктивните цели, които си поставяме. Би било достойно за съжаление, ако информацията, която стига до общественото мнение по различни канали, в т.ч. от отделни участници в разговорите, в крайна сметка стане фактор на разединение и създаване на напрежение и нервност около „кръглите маси“, а не обратното. Това би противоречало на самата им цел - да търсим национално съгласие, намаляване на социалното напрежение, да търсим в крайна сметка общи решения на общите проблеми. Предлагаме работата на „кръглата маса“ да протича, поне на този етап /не бих казал при закрити врати/, при спазване на необходимата дискретност от всички участници. Информацията да се дава от специално определени говорители или представители за връзка с печата и средствата за масова информация, по възможност съгласувана. Това не изключва отделните участници да имат своя оценка, свое становище и на определени етапи, когато стигнем до формулиране на подходи, на решения да запознават обществеността със своето виждане.

Всички трябва да правим това с чувство на голяма отговорност. Изходът на диалога, който започваме, ще зависи от чувството ни за голямото му значение за бъдещето на нашата нация, за нашето общество. Това го правим при пълно уважение към останалите участници в диалога. Мисля, че би било крайно нежелателно някой да се опита да постави някого в затруднено положение, да се опитва да оказва натиск чрез средствата за масова информация, чрез други форми на обществена дейност. Това е нов социален експеримент. Ще бъде важно, ако всички се отнасяме към него с голяма грижа, за да не поставяме новороденото в непоносими за него условия.“

Видимо е, че са очертани и са предмет на дискусия и анализ най-парливите политически въпроси свързани с прехода на страната ни от комунизъм към демокрация по време на предварителните политически консултации за формирането на Национална кръгла маса. В този момент е най-важно да се очертаят статута, параметрите на действие и цялостния профил на Националната кръгла маса.

В своя декларация от 12.03.2019 г. „За ролята и статута на Националната кръгла маса“ участниците декларират, че: „Националната кръгла маса в България е конкретен израз на демократичния процес, започнал след 10 ноември 1989 г. На нея са представени реалните политически и обществени сили в страната, обединени от изключително отговорна и високохуманна цел – осъществяване на мирен преход от тоталитарно към демократично общество устройство. Националната кръгла маса е в съответствие с развитието на демократичните процеси в Източна Европа, общочовешкия стремеж към мир, разбирателство и сътрудничество, символ и реален политически инструмент с общонационално значение.“, и



още, че : „Осъществяването на тази изключителна роля и статут на Националната кръгла маса може да се извърши само в условията на взаимно доверие, конструктивност и отговорност“.

За ролята и влиянието на уличния натиск върху политическия живот и върху работата на Националната кръгла маса Желев си спомня: „Ние искахме да канализираме уличния натиск по начин, който, първо да го направи системен, постоянен всекидневен, второ, постоянно да го разширява, като въвлича все нови и нови слоеве от населението, и трето в никакъв случай да не ес допуска да излезе извън рамките на гражданския и социалния мир“ и още за последователността на митингите и шествията, като елементи от уличния натиск върху властващата комунистическа партия: „10 декември: Голям митинг на пл. „Александър Невски“, организиран от Съюза на демократичните сили. В резолюцията, четена на митинга от Ангел Ахрянов, между другото се издигат исканията за разпускане на Шесто управление на Държавна сигурност, разпускането на Главно политическо управление на армията, разформироването на Комитета по печата и незабавно свикване на Кръгла маса, на която да се решат проблемите, свързани с разграждането на тоталитарната система и установяване на демокрация в България. 11 декември: Нощно бдение със свещи на пл. „Девети септември“ от 17.00 до 18.00 часа. 12 декември: Нощно бдение със запалени свещи на пл. „Девети септември“ от 17.00 до 18.00 часа, а на практика до 19 ч. 13 декември: Ответен митинг на БКП на пл. „Девети септември“, който се провежда рано следобед. Основен лозунг „БКП – обновена, обединена и силна“. Между другите тук е куриозният лозунг: „Желев = Живков = лъжемарксисти!“ Митингът – вял, без ентузиазъм. 14 декември: Жива верига около Народното събрание с искане за незабавна отмяна на чл. 1 от конституцията. Веригата прерастна в драматичен митинг, продължил повече от 5 часа. 15 декември: По нашия призив от предишния ден се събира доста народ, който, макар и рехаво, запълва пространството между Народното събрание и храм-паметника „Александър Невски“. Това съпада със смъртта на акад. Андрей Сахаров. От името на митинга изпращаме съболезнователна телеграма на Елена Бонер. Но истински митинг не се получава... 16 декември: Отново се събира народ между Народното събрание и „Александър Невски“. Този път митинг става пред телевизията. Хората изразяват възмущението си от манипулациите на телевизията, която превратно и невярно представя проявите на демократичното движение.

До края на декември почти всяка вечер ще има протестен митинг пред сградата на „Сан Стефано“ 6.

Спомените на президента Желев показват колко важна е улицата, като инструмент за натиск и влияние в процеса на преход от тоталитаризъм към демокрация, като условие за особен тип диалог между инакомислещи и между идейни съмишленици.

Улицата беше сцената на политическите страсти, на усилията на страните в този процес на демократизиране на обществото, тя бе мястото, което ражда и развива политиките, издига едни и отпраца в небитието други. На улицата – като сцена на народната воля – се изразяваше народният гняв срещу тоталитарната държава. Улицата бе и място за израз на чистите помисли на хилядите българи, без чиито усилия процесът на мирен преход може би щеше да има друг финал.

Важно условие за реализирането на мирния преход беше политическата толерантност в поведението на представителите на политическите сили участващи в дискусиите и разискванията на предварителните консултации и на Националната кръгла маса, защото поведението им определяше дневния ред на обществото, а в него бушуваха политически страсти, които трудно биха могли да бъдат потушени. В този смисъл и с тази идея на заседание на Националната кръгла маса се прие особено значим документ, наречен „Национално

споразумение за гарантиране на мирното развитие на прехода към демократична политическа система“, който апелираше:

„Партиите, движенията и организациите, участващи в Националната кръгла маса, като съзнават, че народните интереси трябва да стоят над всякакви други интереси;

като потвърждават убеждението си, че преходът към демократична политическа система в България трябва да стане по ненасилствен, безкръвен и цивилизован път;

като споделят общата си загриженост, че всяка проява и тенденция към насилие, независимо откъде идва тя, ще осуети този процес;

като отчитат, че осигуряването на обществения ред и на спокойна обстановка в страната е в интерес на всички;

с пълното разбиране за необходимостта да се съобразяват с действащите закони се ангажират морално и политически пред българския народ с цялата си политическа дейност и в предстоящата предизборна кампания:

1. Да не използват насилствени методи и средства, да не проповядват и заплашват с насилие в каквато и да било форма и да не позволяват възникване на безредици и хаос в страната.

2. Да разглеждат политическото противопоставяне като състезание на идеи, платформи и програми, да проявяват присъщата на всяко демократично и цивилизовано общество търпимост към убежденията и възгледите на опонентите, като се стремят към постигането на съгласие чрез консултативен диалог.

3. Да гарантират взаимна ненамеса в политическата си дейност, да не пречат и да не осуетяват по незаконен начин каквито и да било политически изяви, включително мирни събрания и митинги, и да изключват всякакви опити за посегателство над пропагандните средства на другите страни.

4. Да не допускат използването на печатните издания и средствата за масово осведомяване за политически провокации и подстрекаване към насилие.

5. Да предотвратяват и пресичат случаи на насилие и да носят политическа и морална отговорност за неправомерни действия на свои членове или поддръжници.

6. Да полагат максимални усилия за създаване на необходимите условия за нормална и спокойна подготовка и произвеждане на изборите при пълна демократичност и еднакви възможности за участие на всички.

7. Да предотвратяват възможностите държавни органи да злоупотребяват с властта си в полза на една или друга партия.

8. Да изискват да се повиши отговорността на правозащитните органи:

– за поддържане на сигурността и обществения ред, като дейността им изцяло се приведе в съответствие с извършващите се демократични промени в Конституцията и в законодателството на страната;

– за решително предотвратяване и пресичане на всякакви опити за упражняване на физически, морален и психологически натиск и терор както срещу политически лидери, така и срещу отделни граждани;

– за търсене на отговорност, включително наказателна, на всички провинени в подобни деяния, включително служители на тези органи, в полза на която и да е политическа партия;

– за изземване на незаконно притежавано оръжие;

– осигуряване на еднаква охрана и подпомагане на самоохраната на сградите, помещенията и други обекти на законно регистрираните и действащи политически и обществени сили.

Участниците в Националната кръгла маса призовават всички останали политически и обществени сили, всички български граждани да подкрепят тази декларация и да се присъединят към нея.“.

Този призив е политическият апел, обективиращ общите, изразени по взаимен и категоричен начин усилия на управляващите и на опозицията страните да се въздържат от свои крайни изяви. Целта на решенията на този особен форум внесоха в обществото усещането за необходимост от доза политическо спокойствие и недопускане на екстремизъм.

Приеманите от политическите партии документи (споразумения и декларации) се превърнаха в гаранция за спазване на основните права и свободи на гражданите, на политическия плюрализъм, на равнопоставеността на формите на собственост, на свободните избори, на разделението на властите и намериха място в действащата конституция. Тези текстове са написани в духа на европейските идеи и ценности, което предполага и интереса на страната ни към членство в НАТО, валидирано от С. Паси, който на 23.06.1990 г. внесе в парламента предложение за присъединяване към Северноатлантическия договор, а на 13.07.1990 г. Министерството на външните работи прие поканата за установяване на редовни дипломатически връзки.

Разбира се, дебатите и решенията на Националната кръглата маса бяха плод на взаимни компромиси и политическа далновидност от страна на политическите сили, които в крайна сметка взеха решение за провеждане на избори за Велико народно събрание (ВНС), като седмо поред, което да функционира и като Обикновено народно събрание поради темпоралността на събитията в страната ни, изискваща своевременна законодателна дейност. Самата тя се създаде като контрапункт на съществуващия модел на управление, натоварен с партизираност, политическа обремененост и икономическа безизходица. Предмет на анализи и дискусии по основната политическа тема бяха съществуващите правни нори, които съвсем не бяха ориентирани в демократична посока, а основната социална тема беше да се положат максилани усилия на всички от политическото пространство, за да се спре инфлацията и обедняването на населението.

Социалният модел за благоденствието на човека и на обществото, към който се стремят всички народи, винаги е търсел място в нормите на всяка политическа и правна система и това е смисълът, за който Нерсисянц пише, че то (благоденствието) „ ... изразява обективно необходимите всеобщи условия за възможното съвместно битие и съгласувано съществуване на всички членове на дадено общество в качеството им на свободни и равни субекти и така същевременно – всеобщите условия за изразяване на защита на благото на всеки“. В търсене на модела на социална и икономическа независимост младото ни демократично общество намери воля за нова, правна реализация на демократичния модел, на благоденствието на обществото в най-демократичната от конституционната ни история норма тази от 1991 г.

Смисълът и ползата от дейността на Националната кръгла маса имат особено значение, защото на практика нейната функция спаси страната ни от възможна военна ескалация, разбира се не инициирана от друга държава, но все пак възможна. Тя се доказа като исторически и политически необходима, като сапсителен пояс за всички политически партии в страната ни, защото нито една институция не бе в състояние да направи каквито и да са структурни или политически промени – без нейните санкции. Дейността на Националната кръгла маса нямаше никаква алтернатива, защото в същото време решенията ѝ се валидираха от действащото народно събрание и имаха цялата правна сила.

Уникалността ѝ се свежда до това, че на нея се вземат съдбовни за страната решения, които при никакви други обстоятелства не можеха да се реализират, особено когато тя е в

преход от тоталитаризъм към демокрация. Според Желев: „След НКМ от началото на 1990 г. в България още два пъти имаше кръгла маса. Едната в края на 1990 г., на която беше решено правителството на А. Луканов да подаде оставка, за да бъде създадено програмно правителство, което в рамките на 6 месеца да проведе монетарната част на реформата и да подготви провеждането на предстоящите парламентарни и местни избори в края на юни 1991 г. Става дума за правителството на Д. Попов.

Решението за едното и за другото беше взето в заседателната зала на президентството с участието на всички политически партии, представени във ВНС: БСП, СДС, ДПС, БЗНС. Решението бе взето с консенсус.

За трети път се вземаха съдбоносни за страната решения на КМ през януари-февруари 1997 г. това беше оставката на правителството на Ж. Виденов, отказът на БСП от мандата да състави ново социалистическо правителство и провеждането на нови парламентарни избори.

Макар последните два случая никога да не са били обозначавани формално като кръгли маси, те имат всички белези на НКМ: 1) уличен натиск върху еправляващите; 2) загуба на легитимност от страна на официалните държавни институции; 3) управляващи и опозиция, заставени да седнат на една маса и да преговарят; 4) решенията за необходимите промени се вземат с консенсус.“

## **2.2. Избори за Седмо Велико народно събрание.**

Разгледани в хронологичен ред *първото* ВНС заседава във Велико Търново през 1879 г., за да избере принц Александър Батенберг за пръв български княз, *второто* ВНС заседава в Свищов през 1881 г., за да въведе режима на пълномощията, суспендирайки Конституцията на Княжество България и за да гласува на княз А. Батенберг извънредни права за управление чрез Държавен съвет, *третото* ВНС заседава във В. Търново от 1886 г. до 1887 г., за да узакони регентството след абдикацията на княз А. Батенберг и избирайки за княз Фердинанд Сакскобургготски, *четвъртото* ВНС заседава във В. Търново през 1893 г., за да приеме промени в Конституцията на Княжество България, *петото* ВНС заседава във В. Търново през 1911 г., за да узакони обявяването на независимостта на България и замени титлата „княз“ с „цар“, *шестото* ВНС заседава в София от 1946 г. до 1949 г., функционирайки и като Обикновено народно събрание, за да приеме Конституцията на Народна Република България.

В Указ № 9 от 13.04.1990 г. за произвеждане на избори за *седмо* Велико Народно събрание издаден от Президента на НРБ, обн., ДВ, бр. 31 от 17.04.1990 г. на основание чл. 93 от Конституцията на Народна република България и чл. 18 от Закона за избиране на Велико Народно събрание са посочени образувателните избирателни райони. Изборите бяха проведени като резултат от споразуменията, постигнати на Кръглата маса, а целта им бе новоизбраният парламент в рамките на пълномощията си да изготви нова и демократична конституция. Те бяха проведени и доведоха до наличие на президент, кабинет и мнозинство в парламента от социалистическата партия. Те бяха признати за легитимни от опозицията и според Желев бяха: „... свободни, но не и честни“. Пътят на демократичната легитимност на изборите отвори пространства за възможна работа и реализиране на основната задача, която пред седмото ВНС беше да се създаде нова, модерна, демократична и европейски ориентирана Конституция на страната ни. ВНС трябваше да се опита да възстанови легитимността на институциите и вярата на хората, че идеалите на демократизма са напълно възможни за реализиране, че демократичните идеи не са чужди на българина и българското общество, че тоталитарната система може и трябва да бъде победена по демократичен начин без намесата на армията и без човешки жертви.

Първото тържествено заседание на Седмото ВНС се проведе по традиция във Велико Търново на 10.12.1990 г. Откри се в 15.00 ч. и бе ръководено от временния председател – народния представител от БЗНС „Никола Петков“ в Съюза на демократичните сили – Йосиф Петров.

За законното протичане на изборите с Указ № 24 от 15.05.1990 г. издаден от президента на РБ, обн., ДВ, бр. 40 от 18.05.1990 г. в състава на ЦИК бяха включени като специалисти видни юристи като: Александър Иванов Караминков - юрист, Алексей Иванов Подлесни – юрист, проф. Живко Миланов – юрист, Йордан Георгиев Соколов – юрист на мястото на Александър Джеров, проф. Димитър Сепетлиев, Крум Радонов, акад. Иван Тодоров и Снежана Ботушарова.

Създадената Централна изборителна комисия определи 228 районни изборителни комисии и над 12 000 секционни изборителни комисии. Двеста районни изборителни комисии за двеста едномандатни изборителни райони, както и 28 районни изборителни комисии за 28 мажоритарни изборителни района. По смисъла на новата изборителна система трябваше и бяха избрани 400 депутати чрез смесена изборителна система, като половината от тях 200 депутати се избираха по мажоритарна (едномандатна) изборителна система в едномандатни изборителни райони, а другата половина от депутатите се избираха по пропорционална (многомандатна) система в многомандатни изборителни райони.

Минималният иборителен праг (изборителната бариера) на национално ниво бе определен на 4%, а за определянето на мандатите се използва математическият метод на Д’Ондрт.

Тези избори бяха невероятно политическо събитие за страната ни и огромно предизвикателство за политическата ни класа в периода на преход и ЦИК, както и всички други институции имаше задачата да работи активно спазвайки законовите рамки, за да може да легитимира изборния процес и резултатите от него, да убеди българския народ, че той може и трябва да вярва в дейността на институциите въпреки сложността на изборната система.

Настоящата студия не представя анализ на изборителната система, а само описва в помощ на студентите изборителните райони в Старозагорска област, в които се проведеха изборите и които валидираха присъствието във ВНС на избраните депутати само от Старозагорска област.

Според горепосочения указ изборителните райони имаха следния обхват:

***За едномандатни изборителни райони в Старозагорска област от които да бъдат избрани 9 народни представители бяха определени:***

- Казанлъшки изборителен район - включващ част от Казанлък с кварталите: „Г. С. Раковски“, „Г. Димитров“, „Ленин“, „Цвятко Радойнов“ 1 и 2, „Динчо Астаджов“, „Бойчо Шанов“, „Тодор Юлиев“, „Петко Манолов“, „Първи май“, „Кулата“, „Толбухин“, „Новенски“, „Христо Ботев“ и кметствата: Хаджи Димитрово, Крън, Енина, Горно Изворово, Долно Изворово, Бузовград, Средногорово и Морозово;

- Казанлъшки изборителен район - включващ част от Казанлък с кварталите: „Марко Чернев“, „Димитър Благоев“, „Бузлуджа“, „Жельо Манолов“, „Георги Кирков“, „В. Левски“ и кметствата: Дунавци, Голямо Дряново, Копринка, Шейново, Ясеново и Шипка от община Казанлък и община Павел баня;

- Мъглижки изборителен район - включващ част от Казанлък с кварталите: „Капитан Петко войвода“, „Лалчо Чешмеджиев“, „Дончо Бояджиев“ и кметствата: Черганово, Овощник, Розово, Ръжена и Кънчево от община Казанлък и община Мъглиж;

- Старозагорски изборителен район – включващ Първо градско кметство от Стара Загора;

- Старозагорски избирателен район - включващ Трето градско кметство, кметствата: „Кольо Ганчев“ и „Зора“ и кметствата: Змеево, Люляк, Колена, Хрищени, Дълбоки, Оряховица, Братя Кунчеви, Руманя, Подслон, Стамово, Бенковски, Пшеничево, Плоска могила, Горно Ботево, Калитиново, Преславен, Могила, Малко Кадиево, Загоре, Бъдеще и Стрелец от община Стара Загора;

- Старозагорски избирателен район - включващ Четвърто градско кметство и „Лозенец“ от Стара Загора;

- Старозагорски избирателен район - включващ Второ градско кметство, Пето градско кметство, кметствата: Маджерито, Памукчии, Петрово, Еленино, Християново, Калояновец, Ловец, Козаревец, Борово, Михайлово, Воденичарово, Самуилово, Арнаутито, Ракитница, Богомилово, Малка Верея, Лясково, Кирилово, Елхово, Сладък кладенец. Руда, Сулица, Казанка, Остра могила, Старозагорски минерални бани, Ново село, Пряпорец и Борилово от община Стара Загора и община Опан;

- Чирпански избирателен район - включващ общините Чирпан и Братя Даскалови;

- Радневски избирателен район - включващ общините Раднево и Гълъбово.

***За многомандатни избирателни райониот Старозагорска област от които да бъдат избрани 9 народни представители бяха определени:***

Братя Даскалови, Гълъбово, Казанлък, Мъглиж, Опан, Павел баня, Раднево, Стара Загора и Чирпан.

По време на изборите, които твърде силно политизираха страната ни, като наблюдатели участваха множество български и международни специалисти и политици Те наблюдаваха дали и доколко изборите са прозрачни или манипулирани. В крайна сметка резултатите от изборите за народни представители в VII ВНС по данни на ЦИК са следните: Българска социалистическа партия – 210 (114 – едномандатни и 96 - многомандатни), Съюз на демократичните сили – 145 (69 – едномандатни и 76 - многомандатни), Български земеделски народен съюз – 16 (16 - многомандатни), Движение за права и свободи – 23 (11 – едномандатни и 12 - многомандатни), Отечествен съюз – 2 (2 – едномандатни), Независими кандидати – 2 (2 – едномандатни), Отечествена партия на труда – 1 (1 – едномандатен), Социалдемократическа партия – немарксистична - 1 (1 – едномандатен).

В този период обстановка в страната беше политизирана до нетърпимост и беше свързана с нескончаеми взаимни обвинения и словестни нападки между властващите и опозиционерите, но във всички случаи консесусно се стигна до взаимно приемливото решение да се изработи нова, демократична Конституция на страната ни, която да даде юридически израз на прехода на българското общество от социалистическата социална система към принципите на демократично пазарно стопанство. Дебатите в парламента по проекта за върховен закон бяха съпътствани от множество предложения, понякога противоречиви до взаимно отричане. Те продължиха цяла година и приключиха в началото на юли 1991 г.

### **2.3. Депутатите от Старозагорска област**

Идеята, която носи студията, е да напомни на студентите за депутатите, избрани във ВНС от територията на днешната Старозагорска област. Да напомни на днешните млади хора, за онези, които с труда си създадоха и подписаха действащата Конституция, както и да напомни за времето на създаването ѝ, което не бива да бъде забравяно въпреки, че се отдалечава от действителността и в немалка част е непознато за днешната младеж.

Избраните от Старозагорска област народни представители във ВНС са следните:

*Народни представители, избрани в едномандатни изборителни райони:* от 153 Казанлъшки изборителен район Иван Колев Дочев, предложен от БСП, от 154 Казанлъшки изборителен район Стефан Петков Стайнов, предложен от БСП, от 155 Мъглижки изборителен район Митрополит Панкратий Николов Дончев, предложен от Отечественния съюз, от 156 Старозагорски изборителен район, Вълкана Янкова Тодорова, предложена от СДС, от 157 Старозагорски изборителен район, Стойчо Вълчев Стойчев, предложен от БСП, от 158 Старозагорски изборителен район, Руси Станчев Русев предложен от БСП, от 159 Старозагорски изборителен район, Иван Георгиев Божков предложен от БСП, от 160 Чирпански изборителен район, Трифон Димитров Митев предложен от БСП и от 161 Радневски изборителен район, Руси Илчев Данев, предложен от БСП.

*Народни представители, избрани в многомандатни изборителни райони:* от 23 Старозагорски многомандатен изборителен район: Росен Динев Михайлов, предложен от БЗНС, Елка Георгиева Константинова, предложена от СДС, Сиво Иванов Чапаров, предложен от СДС, Тодор Колев Костов – Кавалджиев, предложен от СДС, Ира Илиева Антонова, предложена от СДС, Любен Стоянов Гоцев, предложен от БСП, Леда Гео Милева, предложена от БСП, Лючезар Тенев Шиков, предложен от БСП, Иван Димов Зънзов, предложен от БСП, Васил Димитров Николов, предложен от БСП.

Всички те имаха интелекта, достойнството и отговорността да осмислят необходимостта от наличие на нова, демократична Конституция и всички те застанаха с имената и подписите си зад нейните текстове, независимо от изключителното политическо напрежение в заседателната зала и извън нея. Всички те съзнаваха епохалното творение на своя труд, на преструктуриращото се динамично време и политическо пространство, но основното за тях бяха демократичните идеи и реалната възможност да се скъса завинаги с тоталитарната система, за да се даде път на демократичните процеси за развитие на страната ни.

Гласуването и подписването на Конституцията, е многозначимо и важно, защото при приемането на законите гласуването е „за“ и „против“ и когато във ВНС дойде време да се гласуват текстовете на днешната ни Конституция, политическата среда беше полярна, крайна и напрегната, в следствие на което мнозина представители на СДС се обявиха за напускане на НС с мотив, че всички елементи на реформата буксуват, чуваха се и гласове за връщане на Търновската конституция. Внесено бе и предложение да се разпусне ВНС, защото се наруши споразумението между основните политически сили до края на март 1991 г. депутатите да изготвят проект на конституционен текст.

Група от тридесет и девет народни представители от опозицията във ВНС бяха против приемането ѝ. Съществуваха реални условия за налична политическа криза, а целта бе да се прекрати работата на Седмото Велико народно събрание. На 28.04.1991 г. СДС прие политическа декларация за разпускане на ВНС с аргументите, че страната ни е в икономическа криза, безработицата лавинообразно нараства, липсват реалнодействащи закони, а ВНС бездейства. По това време БСП също прие своя политическа декларация афиширайки становището, че гражданският мир няма алтернатива. Въпреки това на 14.05.1991 г. 39 депутати от опозицията в знак на протест напуснаха парламента, оформиха палатков лагер и обявиха гладна стачка. То не попречи на ВНС да продължи да работи и да дооформя конституционните текстове, които създадоха Конституцията като краен правен продукт – каквато беше и целта на събранието.

На 12.07.1991 г. след четвъртото гласуване тя бе приета и подписана от общо 313 депутати от различни партии. Обнародвана бе в ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г. и влезе в сила от 13.07.1991 г. Като всеки правнонормативен акт и тя претърпя своето развитие във времето.

Беше изменяна и допълвана. (Обнародваните изменения и допълнения са в: бр. 85 на ДВ от 26.09.2003 г., в ДВ, бр. 18 от 25.02.2005 г., в ДВ, бр. 27 от 31.03.2006 г.; Решение № 7 на КС на РБ от 13.09.2006 г. – в ДВ, бр. 78 от 26.09.2006 г.; изм. и доп., в ДВ бр. 12 от 6.02.2007 г., и в ДВ, бр. 100 от 18.12.2015 г.).

Но тук, по-важно е обстоятелството, че основните нейни правни норми са демократично осмислени и именно те дадоха възможност на 01.01.2007 г. страната ни да бъде приета за равноправен член на Европейския съюз. Контрапунктуално е интересно мнението на Екатерина Михайлова, която пише: „И така в крайна сметка Конституцията се приема, без да се проведе и референдум, каквото е решението на Кръглата маса. Това не е най-лошото, което се случва с новата ни Конституция. Обстоятелството, че се приема под натиск и несъгласие на основната опозиция към момента на приемането ѝ, че основните разпоредби се правят от хора, които доскоро са отричали основите на правовата държава, като разделението на властите и правата на човека, поставят дамгата на съмнение доколко този документ е „обществен договор“, а не е конюнктурно създаден от бившата Комунистическа партия псевдодемократичен Основен закон за страната ни“.

След приемането на Конституцията със свое решение от 12.07.1991 г. обнародвано в ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г. и в сила от 13.07.1991 г. ВНС се саморазпусна, като продължи да изпълнява функциите на Народно събрание до избиране на ново Народно събрание, а малко по-късно на 16.07.1991 г. президентът Желев насрочи следващите избори (парламентарни и местни) и покани гладуващите да прекратят протеста си. Доволни от обстоятелството че предстоят нови избори, те преустановиха гладната си стачка и на 19 юли се върнаха в заседателната зала.

Депутатите от Старозагорска област, както и всички избрани за депутати във ВНС имаха своите аргументи, своето лично виждане и идеи, които да отстояват в неговата работа. Независимо от политическите си пристрастия, които имаха, тяхната основна, обща и обединителна цел бе да се демонтира съществуващата тоталитарна система и да се приемат демократичните политически правила за развитие на страната ни. Демонтирането на тоталитарната система се превърна в основна философия, основна идея на основата на която са изградени правните норми на действащата и днес Конституция. На това основание тя се превърна в основен правен акт с демократични характеристики и постулати защитаващи основните права и свободи на гражданите си и с възможности на нейно основание страната ни да бъде приемана във всички европейски структури.

Всички депутати от Старозагорска област подписаха действащата и днес Конституция и подписвайки я предпочетоха демократичния правен модел на действие на новосъздадените конституционни правни норми, избраха демократичния път на развитие на страната ни. Те бяха обединени около възможността да се събори тоталитарната политическа система и предпочетоха да работят за създаването на новата Конституция, която да бъде поименно подписана от всички депутати, пред исканията за образуване на ново народно събрание, за разпускане на действащото ВНС, както и пред възможността да се реабилитира Княжеската конституция.

Според Близнашки: „Всяка конституция е продукт на определен политически и културен контекст“ и в този смисъл нашата не прави изключение и още нещо: тя е създадена и действа точно заради процеса на демократизиране на обществото ни и налагане на демократичните модели и ценности в него, в опит да се постави ново начало на обществените и държавен модел.

Цялостната политическа обстановка в онзи момент налагаше да се работи за изготвянето на сериозен и траен правен акт с исторически непреходно значение, с европейски дух, който да се превърне в гарант за демокрацията. В Преамбюла си тя отразява философията на правовия и



политическия ред в страната ни с насоки за: вяност към общочовешките ценности, към политическият плурализъм, към частната собственост, свободата и мират, към хуманизма, равенството, социалната справедливост, етническата толерантност и търпимост. Преамбюлт на новосъздадената Конституция подсказва решимостта на народните представители да създадат: „... демократична, правова и социална държава...“. Чрез него Конституцията очертава процеси, налага времеви хоризонти в демократичния път на развитие на страната ни и отбелязва неотклонимостта на народната воля в лицето на народното представителство, очертавайки бъдещите обществени отношения.

В своята същност тя манифестира правните основания на конституционен модел, съобразен с множеството международни и общностни правни актове, въпреки че е изработена далеч преди страната ни да стане пълноправен член на Европейския съюз.

По отношение на процеса на осмисляне на конституционните текстове, тяхното приемане и окончателно гласуване Друмева пише: „Въпреки че бе създадена в общество, което излиза от тоталитарен режим и изгражда демокрация и пазарно стопанство, Конституцията от 1991 г. не е замисляна, нито изпълнена като конституция „на преходен период“. Създадена е като пълноценен основен акт на държавна организация, с всички присъщи нему елементи и признаци. Един поглед върху съдържанието на Конституцията показва, че тя включва всички онези въпроси, които конституционната наука и практика са определили като задължителен минимум правна уредба, който една съвременна конституция трябва да съдържа.

Конституцията залага на „парламентарното управление“, а чл. 1, ал. 1 гласи: „България е република с парламентарно управление“, т. е. има форма на управление, при което изпълнителната власт почива върху доверието на законодателната власт и е отговорна пред нея. Конституцията от 1991 г. е създадена в традицията в националния конституционализъм. Свързана е със стойностите на парламентарната демокрация, а моделът на държавната организация, съчетава елементи от различни модели на управление. Танчев отбелязва, че: „Конституцията от 1991 г. отразява демократичния принцип за примата на съвременното международно право в чл. 5, ал. 4 като елемент от върховенството на правото, провъзгласено чрез класическата формулировка на немската доктрина. Сключените, ратифицирани и публикувани международни договори стават елемент от вътрешния правов ред и имат приоритет пред законовите разпоредби, които им противоречат.“, което налага мнението, че тя афишира готовност за наднационална правна адаптивност, унифицирана с европейските правни норми.

Народните представители във ВНС съобразяват конституционните текстове с всички възможни препоръки, изразени в доклади и становища на европейските институции и комисии в отговор на молбата на нашата страна за членство в Европейския съюз от юли 1997 г. Законодателните промени и цялостната дейност на държавата са в постоянен мониторинг от страна на различни европейски наблюдателни комисии с цел пълно адаптиране на конституционните текстове към изискванията на учредителните договори и основните, съществуващи международни правни актове.

Сред основните правни тези, наложени в най-новата ни конституция, чиято цел е да премоделира съществуващия правен и политически модел на държавното управление, е тази за формулирането на властовите центрове и за разделението им в правното пространство. Тя намира своя окончателен вид, защитавайки народния суверенитет още в чл. 1, който гласи: „Цялата държавна власт произтича от народа. Тя се осъществява от него непосредствено и чрез органите, предвидени в тази Конституция.“. Основавайки се на учението на Монтескьо за разделянето на властите на „... законодателна (легислатива), изпълнителна (екзекутива) и

съдебна (юдикатива)“ макар и родено в много различен исторически хоризонт, но осъвременявано във времето и пространството, народните ни представители потвърдиха обстоятелството, че като основа в изграждането на държавното устройство тезата е трайно устойчива. В този смисъл те афишират окончателното си решение чрез текста на чл. 8 от Конституцията, според който: „Държавната власт се разделя на законодателна, изпълнителна и съдебна“.

Всички досегашни основни закони, включително и сега действащата Конституция, с различна степен на тежест са гарантирали основните права на децата. В този аспект отбелязваме обстоятелството, че действащата в момента нормативноправна уредба по отношение на деянията и противообществените прояви на малолетните и непълнолетните български граждани е изградена и доразвива основните правни постулати на действащия основен закон. Конституцията ни е в непрекъснат процес на съобразяване с настъпващите промени в социалния, икономическия и политическия облик на страната ни, както и поради факта, че правните норми, свързани с децата и техните прояви, трябва да бъдат хармонизирани с международните и общностните.

Модерността на националното ни законодателство, като произтичащо от нормите на основния закон, налага множество правни механизми за социална защита, адаптация, подкрепа, развитие и социално включване на децата в обществения живот.

Тези социални ангажименти на държавата по отношение малолетните и непълнолетните, афиширани още в Преамбюла, са намерили място в текста на чл. 47, ал. 4, който гласи: „Децата, останали без грижата на близките си, се намират под особената закрила на държавата и обществото“. Като акцентират върху най-важните елементи от развитието на децата, всички основни закони винаги са давали гаранция за силата на държавата за опазване правата на децата и възможността да се образуват безплатно в училищата на страната ни. С подчертана грижа за образоването на подрастващото поколение в чл. 53, ал. 1 Конституцията ни по категоричен начин ангажира държавата по отношение на образованието с текста, че: „Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително“.

Характеристиките, философията и политическата мисия, която има нашата Конституция, ѝ придават характер на устойчив правен акт, който стои неотклонимо в европейското правно пространство след влизането на страната ни в Европейския съюз. Конституцията посрещна това предизвикателство, обогатявайки своя правен инструментариум и превръщайки се в позитивен модел на основен национален закон. След 01.01.2007 г. новите условия в европейското правно пространство наложиха необходимост от промени в нея, които допълниха и обогатиха конституционната ѝ същност, без да накърнят основните ѝ правни тези, носещи духа на единството на волята на българския народ, реализирани в нея. В този смисъл Стоянов казва: „Именно такава беше и мисията на светите братя Кирил и Методий – европейските първоучители и патрони на Европа – в единството на волите да развиваме многообразието на идеите.“

Конституцията на Република България е продукт на обществения договор и на високата степен на съществуващото обществено съгласие в началните години на демократичните промени в страната ни.

Можем да разгледаме наложилите се промени в нея, като произтичащи от необходимостта да се унифицират нормите ѝ с тези на съществуващите в международното и общностното право. Конституцията ни премина през проверките на времето и до днес доказва, че трудът на депутатите от ВНС (и в частност на тези от Старозагорска област) не е отишъл напразно.

Тя е гордост за техните усилия, защото е плод на честността, всеотдайността и родолюбие, на пре моделирането на политическия облик на България от тоталитарна в правова държава, с модерни правни норми, крепящи демократичния модел на своето развитие.

### **Пояснения**

*БКП* – Българска комунистическа партия

*ЦК* – Централен комитет

*СИБ* – Съвет за икономическа взаимопомощ - орган за търговско взаимодействие между социалистическите страни

*КПСС* – Комунистическа партия на Съветския съюз

*СССР* – Съюз на съветските социалистически републики - първата социалистическа държава в света. Съществува от 1922 до 1991 година и представлява съюз на 15 отделни републики с централизирана планова икономика и централизирано политическо и стопанско управление на еднопартийната система (единствена партия – КПСС).

*Варшавски договор* - Договор за приятелство, съдействие и взаимопомощ, основан между социалистическите страни на 14.05.1955 г. за противопоставяне на възприемания като заплаха съюз НАТО.

*НАТО* - Международна организация за военно сътрудничество между страните от западна Европа, основана с подписването на Северноатлантическия договор на 04.04.1949 г., а България се присъединява на 29.03.2004 г.

*Студена война* – политически термин, приеман като противопоставяне на политическия и икономическия потенциал на страните обвързани с пазарния и с плановия икономически модел, започнало след края Втората световна война и продължило до разпадането на Съветския съюз през декември 1991 г.

*ЕИО* – Европейска икономическа общност (Общ пазар) – търговска общност на страните то Западна Европа.

*ГДР* – Германска демократична република - Основана е на 07.10.1949 г. в съветската окупационна зона на следвоенна Германия и в източния (съветски) сектор на Берлин (наричан Източен Берлин. Тя съществува до 03.10.1990 г., когато се присъединява към Федерална република Германия (ФРГ) въз основа на сключения между тях Договор за обединение на Германия от 31.08.1990 г.

*ФРГ* – Федерална република Германия - Основана през май 1949 г. Просъществува до 03.10.1990 г., когато се присъединява към ГДР въз основа на сключения между тях Договор за обединение на Германия от 31.08.1990 г.

*Възродителен процес* – политическия процес в страната ни след решението на политическото ръководство за смяна на имената на българските турци.

*Никита Хрущов* – съветски политически ръководител след смъртта на Й. В. Сталин, Генерален секретар на ЦК на СССР.

*Имре Над (Наги)* – два пъти Министър председател на Унгария.

*Германска единна социалистическа партия* – политическа партия в Германската демократична република.

*Валтер Улбрихт* – политик в Германската демократична република, деец на комунистическото движение.

*Априлски пленум на ЦК на БКП* – проведено от 2 до 6 април 1956 г. Свързано е с освобождаването на дотогавашния комунистически лидер Вълко Червенков и назначаването на Тодор Живков.

*Александър Дубчек* – чехословашки и словашки политик, ръководител на чешкия парламент, а в последствие и ръководител на Чехословашката комунистическа партия.

*Борис Елицин* – първият президент на Руската федерация. По времето на СССР е президент на РСФСР. Непосредствено след разпадането на СССР заема ръководния пост на Руската федерация и е избран за президент за 2 последователни мандата.

*РСФСР* – Руска съветска федеративна социалистическа република, образувана на 25.10. (7 ноември нов стил) 1917 г. На 25.12.1991 г. РСФСР получава ново название – Руска федерация.

*Общност на независимите държави* – Основана на 08.12.1991 г. и след разпадането на СССР в нея влизат 11 бивши републики от Съветския съюз.

*Указ за забрана на КПСС* – Указ №169 от 06.11.1991 г. на президента Елицин за забрана дейността на КПСС и за национализиране на имуществото ѝ.

*Димитър Стоянов* – политик от БКП, Министър на вътрешните работи до 1988 г.

*ОУ на МВР* – Окръжно управление на Министерството на вътрешните работи.

### References:

1. Konstitutsia na Republika Bulgaria, obn., DV, br. 56 ot 13.07.1991 g., v sila ot 13.07.1991 g., izm. i dop., br. 85 ot 26.09.2003 g. izm. i dop., DV, br. 18 ot 25.02.2005 g., br. 27 ot 31.03.2006 g., br.78 ot 26.09.2006 g. - Reshenie № 7 na Konstitutsionnia sad ot 2006 g., br. 12 ot 6.02.2007 g., izm. i dop. DV, br. 100 ot 18 Dekemvri 2015 g., <https://www.parliament.bg/>
2. Nersesyants, V., S., „Filosofia prava“, Moskva, 1999 g., str. 371, Institut gosudarstva i prava Rosiyskoy akademii nauk, Akademicheskii pravovoy universitet, <http://znaniium.com/bookread2.php?book=392279&spec=1>
3. Mitev, P.-E., „Prehodat i poukrite za balgarskata levitsa. – Vav: Modernata sotsialna darzhava – Bulgaria 2020. Ravnosmetkata na prehoda i perspektivite za levitsata. S.: Fondatsia „ Fridrih Ebert“, TsIPI
4. Zhelev, Zh., „Vapreki vsichko“, S., IK „Kolibri“, 2010 g.
5. Bliznashki, G., „ Osnovni tsennosti i printsipi na Konstitutsiyata na Republika Bulgaria ot 12 yuli 1991 g.“, sp. „Yuridicheski svyat“, 2000 g., str. 17
6. Tanchev, E., „Adaptirane na Konstitutsiyata na Republikata ot 1991 g. kam iziskvaniyata za prisaedinyavane na Bulgaria kam Evropeyskia sayuz“, sp. „Yuridicheski svyat“, 2000 g., str. 29
7. Monteskyo, Sh., „Za duha na zakonite“, S., Nauka i izkustvo, 1984 g.
8. Semov, A. i Boev, I., „Konstitutsiite na Evropa i natsionalnite konstitutsii“, Sbornik s dokladite na Mezhdunarodnata nauchna konferentsia, S., 18-19. 03. 2005 g. Privetstvie na Rektora na Sofiyskia universitet „Sv. Kliment Ohridski“, podneseno ot prof. Stefan Stoyanov, str. 12
9. Drumeva, E., „Konstitutsionno pravo“, Treto dopalnitelno i preraboteno izdanie, S., 2008 g., str. 43
10. [http://www.omda.bg/public/bulg/k\\_masa/0301oborg/1.html](http://www.omda.bg/public/bulg/k_masa/0301oborg/1.html), Kragla masa, 03.01.1990-14.05.1990, Palna stenograma, stenografski protokol ot konsultatsiite s rakovodstvata na obshtestvenite organizatsii, tvorcheskite i drugi sayuzi po vaprozite na Kraglata masa
11. [www.deutsche-geschichten.de/zeitraum/themaindex.asp?KategorieID=1007&InhaltID=1629](http://www.deutsche-geschichten.de/zeitraum/themaindex.asp?KategorieID=1007&InhaltID=1629)
12. [https://bg.wikipedia.org/wiki/\\_\(1956\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/_(1956))
13. <http://www.blgari.eu/ArchivPDF/0804/www/0804-28-31.pdf>
14. <https://www.historylearningsite.co.uk/modern-world-history-1918-to-1980/the-cold-war/the-prague-spring-of-1968/>

15. <https://www.dw.com/bg/a-2598144>
16. <https://www.parliament.bg/bg/const>
17. Hogan, Michael J. *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947 – 1952*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987
18. [https://sofia.msz.gov.pl/bg/news/0\\_solidarity\\_august](https://sofia.msz.gov.pl/bg/news/0_solidarity_august)
19. Yezhi Lukovski, Hyubart Zavadski, *Kratka istoria na Polsha*, Sofia, Knigoizdatelska kashta TRUD, 2011 g.
20. Antoni Czubiński, *Historia Polski XX wieku*, Poznań, Wydawnictwo Poznańskie, 2003.
21. Michał Tymowski, Jan Kieniewicz, Jerzy Holzer, *Historia Polski*, Warszawa, Editions Spotkania, 1991
22. Adam Zamoyski, *Polskiyat pat, Veliko Tarnovo, Abagar*, 2006
23. <http://archivek-p.org/1968/>
24. Iskra Baeva, „Zashto nyamame disidentsko dvizhenie sled Prazhkata prolet. Inteligentsiyata ni protestira skrito i na masa, a ne pred obshtestvoto.“, <https://trud.bg/B5/>, 22.08.1918 g.
25. Aleksandrieva, L., A. Karakachanov „Nezavisimo sdruzhenie „Ekoglasnost“ – 1989 g., Sofia, izd. „Siela and pabliishing“AD, 2009 g.
26. Nina Nedelcheva-Paskaleva – Sastavitel i redaktor, „Deputatite v sedmoto Veliko narodno sabranie“, Sofia, 1991 g.
27. Mihaylova, E., „Totalitarnata darzhava i pravo v Bulgaria 1944 – 1989“, izd. „Nov balgarski universitet“, 2016 g., str. 322, Stenografski dnevnik, 5 (31) NS, tarzhestveno zasedanie, 18 may 1971 g., Saobshtenie na Tsentralnata komisija za proizvezhdane na referendum za priemane na novata Konstitutsia na Narodna republika Bulgaria
28. Mihaylova, E., „Parlamentarizam i pravova darzhava v Bulgaria“, izd. „Nov balgarski universitet“, 2004 g., str. 63 – 64
29. Spasov, B., Zhelev, G., „Darzhavno pravo na Narodna Repulika Bulgaria, Ch. I, S. 1979, str. 33 i str. 68-74
30. Arend, H., „Totalitarizmat“, S., 1993 g.